
 MINISTERIE VAN MIDDENSTAND EN LANDBOUW

PROTOCOL GELDIG VOOR HET JAAR 2002 VOOR DE AANLEG, DE OPVOLGING
 EN HET ROOIEN VAN DE PERCELEN
 VOOR WORTELSPRODUCTIE VAN *TRANSGENE CICHOREI*,
 EVENALS VOOR HET BEHEER VAN HET AFVAL AFKOMSTIG VAN DEZE PERCELEN

Dit document heeft als doel een protocol op te stellen voor de aanleg van proeven met GG (genetisch gemodificeerde) cichorei. Dit protocol, dat geldig is voor 2002, omschrijft de te volgen modaliteiten voor de aanleg, de opvolging en het rooien van de verschillende proeven voor het kweken van GG cichoreiwortels. Dit protocol heeft eveneens betrekking op het beheer van het afval afkomstig van deze proefpercelen en dit teneinde de garantie te bieden dat geen enkele soort GG cichorei als voedsel voor mens of dier zal gebruikt worden.

Aangezien de risico-evaluatie van genetisch gemodificeerde organismen en dus ook transgene planten geval per geval (rekening houdend met het transgen, de ouderplant, het leefmilieu,...) gebeurt en het protocol algemene maatregelen oplegt, kunnen de Bioveiligheidsraad en de Bevoegde Overheid bijkomende proefvoorwaarden eisen, die niet in dit protocol beschreven staan.

Dit protocol is evolutief en zal in functie van het wetenschappelijk onderzoek en de technologische ontwikkelingen aangepast worden.

1. VERANTWOORDELIJKHEDEN

1.1. NOMENCLATURA

De verantwoordelijke personen voor het leiden van de proeven zijn :

1) De houder of kennisgever : de aanvrager van de toelating om een proef met GG cichorei aan te leggen, normaal de firma die eigenaar is van het transgen;

2) De uitvoerder : het organisme dat de proef aanlegt voor rekening van en steeds onder verantwoordelijkheid van de houder. De uitvoerder kan ook tevens de houder zijn;

3) De landbouwer : de persoon of de firma bij wie de proef wordt aangelegd. Tussen uitvoerder en landbouwer wordt een contract opgemaakt waarin duidelijk wordt vermeld dat de landbouwer zelf geen enkele beslissing mag nemen. De landbouwer zal op de hoogte worden gebracht van de aanwezigheid van genetisch gemodificeerde planten op zijn grond, alsook van de verplichtingen die verbonden zijn aan dit soort proeven.

Bij het ondertekenen van het contract zal de landbouwer ook ingelicht en geraadpleegd worden over de volgende modaliteiten :

1) de wijze van vernietiging van de *cichorei die niet bestemd is om te worden gerooid* (door verbranding en/of vermaling en ploegen in de grond (punt 5.2.) of door extractie (punt 5.3)),

2) de wijze van vernietiging van de *gerooidde cichorei* in geval van verspreiding van de restanten (wortels, bladeren en koppen) op de transgene proefpercelen,

3) de wijze van opvolging (braaklegging of aanplanting van een graangewas).

De houder, de uitvoerder en de landbouwer kunnen éénzelfde organisme zijn. In het tegengestelde geval zijn ze alle drie gebonden door een contract. Daarin worden de verantwoordelijkheden van elke betrokken partij duidelijk vastgelegd. Zo zal elke interveniënt zijn taak waarnemen in functie van de punten vermeld in het logboek onafhankelijk van de globale verantwoordelijkheid van de houder.

1.2. LOGBOEK

De houder en de uitvoerder houden een logboek bij waarin ze de werkzaamheden uit dit protocol vermelden. Ze sturen een kopie van het logboek naar het Ministerie van Middenstand en Landbouw als bijlage bij het jaarlijkse activiteitenverslag.

Enkel de zaai-, oogst- en vernietigingsdata van de GGO-proeven (en het afval ervan) worden **ten minste één week vooraf** aan het Ministerie van Landbouw meegedeeld. De resterende inlichtingen worden later meegedeeld.

Wanneer een proef met transgene cichorei en een proef met een niet-transgene soort van het genre *cichorium* op eenzelfde proefveld zijn aangelegd en **beide proeven door dezelfde firma worden geleid**, moeten de vernietigings-* en/of oogstdata van de niet-transgene proef vooraf worden meegedeeld aan het Ministerie van Middenstand en Landbouw.

De aanwezigheid van de verantwoordelijke en/of de technicus belast met de transgene proeven is vereist bij de verschillende werkzaamheden (zaaien, verspenen, uitdunnen, besproeien, vernietigen/rooien,...) op het proefveld.

**Een proef wordt vernietigd wanneer het doel ervan (bijv. efficiëntieproef) geen rijping, en dus geen oogst vereist (punten 5.1 en 5.2).*

	Handeling	Verantwoordelijke	Datum	Methode	Opmerking(en)
1	Keuze van het proefveld	houder en/of uitvoerder			
2	Mededeling door de houder en/of de uitvoerder aan het Ministerie * i.v.m. de exacte ligging van de proefvelden en de oppervlakte ervan	houder en/of uitvoerder		brief of fax	
3	Levering van de GG zaden (of plantjes) van de houder aan de uitvoerder	houder		gesloten verpakking overdekt voertuig en bericht van ontvangst	Enkel van toepassing wanneer houder en uitvoerder niet dezelfde persoon zijn
4	Mededeling door de uitvoerder aan het Ministerie i.v.m. de zaaidata , minstens één week vooraf	uitvoerder		brief, fax of e-mail	
5	Bevestiging aan het Ministerie van de zaaidata door de uitvoerder daags tevoren	uitvoerder		fax of e-mail	
6	Moleculaire analyse van de grond (facultatief)	houder			
7	Plaatsing van de randen	Uitvoerder			
8	Zaaiwerkzaamheden	uitvoerder		zaaimachine of uitplanting	Aanwezigheid van een verantwoordelijke van de buitendiensten van het Ministerie en van de verantwoordelijke en/of de technicus belast met de proeven
9	Beheer van de zaadoverschotten (gekozen oplossing volgens punt 3.4)	houder uitvoerder			
10	Vereiste werkzaamheden tijdens de groeiperiode	uitvoerder		bezoeken te velde besproeien vernietiging van de uitlopers	
11	Mededeling aan het Ministerie van de vernietigingsdata van de niet-transgene proeven die op hetzelfde proefveld zijn aangelegd als een/meerdere transgene proeven (punt 5.1)	houder		fax of e-mail	Aanwezigheid van de verantwoordelijke en/of de technicus belast met de transgene proeven tijdens de vernietiging
12	Vernietiging van de cichorei die niet bestemd is om te worden geoogst voor de productie van wortels	uitvoerder		besproeien-vermalen en ploegen, extractie	Aanwezigheid van de verantwoordelijke en/of de technicus belast met de transgene proeven

13	Mededeling aan het Ministerie van de oogstdata door de uitvoerder, één week vooraf	uitvoerder		brief, fax of e-mail	
14	Bevestiging aan het Ministerie van de oogstdata door de uitvoerder, daags tevoren	uitvoerder		fax of e-mail	
15	Oogst van de GG cichorei	uitvoerder		oogstmachine, manueel,...	Aanwezigheid van een verantwoordelijke van de buitendiensten van het Ministerie en van de verantwoordelijke en/of de technicus belast met de proeven
16	Mededeling aan het Ministerie van de oogstdata van de niet-transgene proeven die aangelegd zijn op eenzelfde proefveld als een/meerdere transgene proeven (punt 6.1)	houder		fax of e-mail	Aanwezigheid van de verantwoordelijke en /of de technicus belast met de transgene proeven tijdens het oogsten
17	Bemonstering van GG cichorei (punt 6.4)	houder uitvoerder			
18	Transport van de cichorei buiten het proefveld	houder of uitvoerder		overdekte container	
19	Transport van de monsters naar het laboratorium	houder of uitvoerder		afgedekt voertuig, in gesloten en geëtiketteerde zakken	
20	Analyse van de GG cichorei	houder of uitvoerder			
21	Mededeling aan het Ministerie van het labo waar de GG cichorei wordt naartoe gebracht en geanalyseerd	houder		brief of fax	
22	Mededeling aan het Ministerie van de vernietigingsdata van de oogst en het analyseafval	houder of uitvoerder		brief of fax	
23	Vernietiging van de GG cichorei na analyse (methode nader te bepalen volgens punt 8)	houder		verbranding, storting Verstrooiing op het proefveld of compostering	Aanwezigheid van de verantwoordelijke en/of de technicus belast met de proeven
23.1	In geval van storten, toezegging van de verantwoordelijke van de stortplaats om de cichoreiresten te bedekken om het uitlopen te vermijden (punt 8.3.1)	verantwoordelijke van de stortplaats			Aanwezigheid van de verantwoordelijke en /of de technicus belast met de proeven

23.2	In geval van verbranding van de GG cichorei, afgifte door de verbrandingsmaatschappij van een bewijs van vernietiging (punt 8.3.2)	houder/uitvoerder en de verbrandingsmaatschappij			Aanwezigheid van de verantwoordelijke en/of de technicus belast met de proeven
23.3	Vernietiging door uitstrooiing van de restanten van de GG cichorei op het proefveld (punt 8.3.3)	houder of uitvoerder			Aanwezigheid van de verantwoordelijke en/of de technicus belast met de proeven
23.4	Vernietiging door compostering (punt 8.3.4)	houder of uitvoerder			Aanwezigheid van de verantwoordelijke en/of de technicus belast met de proeven
24	Moleculaire analyse van de grond (facultatief)	houder			
25	Opvolging van de uitlopers van de GG cichorei op het proefveld	houder of uitvoerder		braaklegging (1 jaar) of aanplanting van een graangewas (2 jaar)	Naar keuze van de houder/uitvoerder, behoudens onder punt 9.2 vermelde voorwaarden
26	Respect voor de keuze van de volgende teelt	houder/uitvoerder/landbouwer		volledige braaklegging/graangewas het 1ste jaar en teelt (genre <i>Cichorium</i>) in het tweede jaar	

** Onder Ministerie wordt in dit protocol verstaan het Ministerie van Middenstand en Landbouw en meer in het bijzonder het bestuur voor de Kwaliteit van de grondstoffen en de Plantaardige sector (DG4), dienst Kwaliteit van de Grondstoffen en Analyses (afdeling biotechnologie)*

2. LIGGING VAN DE PROEVEN

2.1. VOORAFGAANDE OPMERKINGEN

Proefveld : de grond die alle proeven omvat op soorten van het genre *Cichorium*, al dan niet genetisch gemodificeerd

Perceel : proefeenheid of basiseenheid voor een proef. Heeft een zekere oppervlakte die deel uitmaakt van het proefveld.

Proef : geheel van percelen die met eenzelfde proef verband houden.

Transgene proef : wordt als transgeen beschouwd, een geheel van percelen die transgeen en/of niet-transgeen materiaal bevatten, betrekking hebben op eenzelfde proef en naast elkaar gelegen zijn. Bijgevolg worden alle percelen (al dan niet genetisch gemodificeerd) van een transgene proef gelijkgesteld met transgene percelen en als dusdanig behandeld.

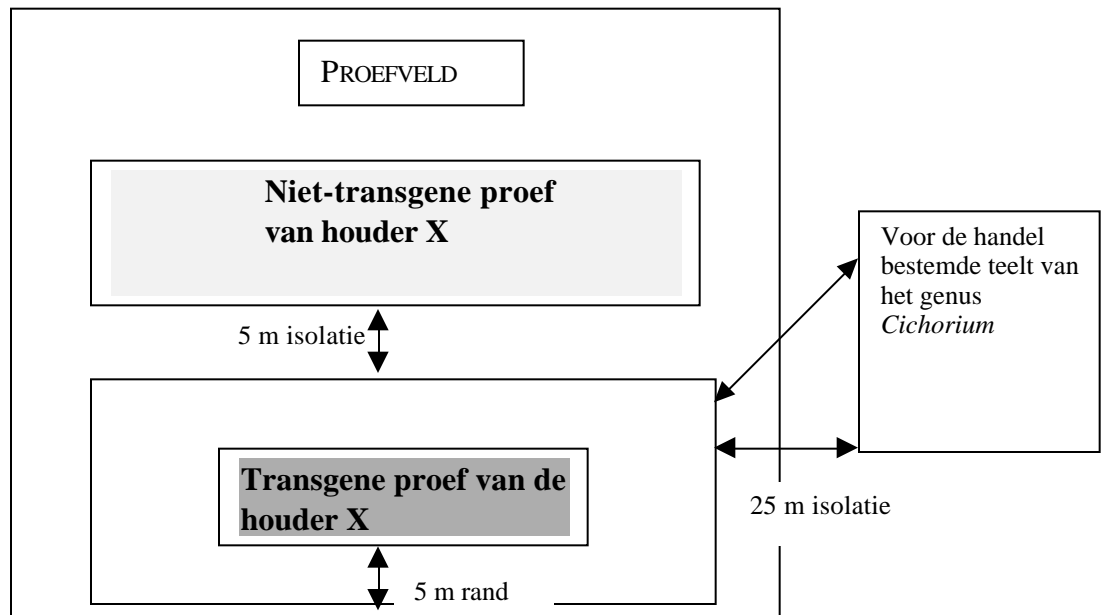
Bloeistadium van de cichorei : in het kader van dit protocol, wordt verstaan onder het >bloeistadium= het moment waarop de eerste bloemknoppen zichtbaar zijn op de zijscheuten tijdens het eerste teeltjaar.

2.2. RANDEN EN ISOLATIE-AFSTANDEN

De randen moeten ongeveer 5 m breed zijn. Deze breedte kan worden aangepast in functie van de breedte van de zaaimachine, maar mag in geen geval minder dan 4 m bedragen. De rand wordt gevormd door onbedekte, net gehouden grond of door een andere teelt die geen enkel risico vormt op kruising met de cichorei (bijvoorbeeld : raaigras, hennep,..). **De randen zijn verplicht voor alle soorten proeven en moeten aanwezig blijven tot het moment van het rooien.**

Bovendien moet iedere transgene proef aangelegd worden op een afstand van (Fig 1) :

- ten minste 5 meter van iedere andere **niet-transgene proef** van het genre *Cichorium*. De transgene en niet-transgene proeven aangelegd op eenzelfde proefveld moeten bovendien geleid worden door dezelfde firma, en
- ten minste 25 meter van iedere andere **voor de handel bestemde** teelt van het genre *Cichorium*.

Figuur 1 : Randen en isolatie-afstanden

Wanneer een transgene proef en een niet-transgene proef op eenzelfde proefveld zijn aangelegd, is de aanwezigheid van de verantwoordelijke en/of de technicus belast met de transgene en de gewone proeven vereist bij de verschillende handelingen (zaaien, verspenen, uitdunnen, besproeien, rooien,..) op het proefveld en vooral op de percelen van de niet-transgene proef.

2.3. MEDEDELING VAN DE LIGGING VAN DE PROEFVELDEN EN VAN DE DATA VAN DE WERKZAAMHEDEN

De exacte ligging van de proefvelden die percelen omvatten met GG cichorei wordt aan het Ministerie van Middenstand en Landbouw meegedeeld. De doorgespeelde informatie omvat het adres (straat, gemeente) van de proeven, hun ligging op een gedetailleerd plan en een plan van de indeling van de percelen.

Een overzicht van de zaai- en oogstdata van de percelen wordt per brief, fax of e-mail (bijlage 2) ten minste één week vooraf aan het Ministerie bezorgd. De eventuele wijzigingen in geval van vertraging worden uiteraard daags tevoren per fax of e-mail doorgespeeld. Wanneer deze werkzaamheden voor de geplande data plaatsvinden omwille van klimatologische of andere omstandigheden, moet de uitvoerder de zoneverantwoordelijken van de buitendiensten van het Ministerie van Middenstand en Landbouw contacteren (bijlage 1) en dit, **enkel en alleen** in dit geval.

De vernietigingsdata van de proeven met GG cichorei en van het afval hiervan worden eveneens één week vooraf meegedeeld en daags tevoren bevestigd.

De vernietigings- en oogstdata van de niet-transgene proeven van soorten van het genre *Cichorium* die op eenzelfde proefveld zijn aangelegd als een transgene proef van dezelfde houder worden

eveneens één week vooraf meegedeeld en daags tevoren per fax of e-mail bevestigd aan het Ministerie van Middenstand en Landbouw.

Zie bijlage 1 voor de coördinaten van de verschillende zoneverantwoordelijken

Opmerking : Het is aan te raden om in de mate van het mogelijke een proefveld te kiezen met een lichte grondtextuur, teneinde het rooien van de GG cichorei te vergemakkelijken bij slechte weersomstandigheden

3. ZAAIWERKZAAMHEDEN

3.1. BODEMBEMONSTERING *(facultatief)*

Dit is geen verplichting voor de houder, maar een aanbeveling. In het kader van een monitoringsplan, voorgesteld door de nieuwe richtlijn 2001/18/EG, kan immers een moleculaire analyse van de bodem worden uitgevoerd voor het zaaien en net na het rooien.

Deze analyses dragen bij tot de lopende studie over de verspreiding van de genen in de natuur en meer in het bijzonder over de eventuele wijziging van het tellurisch leefmilieu. Deze studie wordt uitgevoerd in het CODA onder de leiding van de heer L. Pussemier. De monsters kunnen naar het CODA worden opgestuurd of naar ieder ander labo dat dit soort analyses uitvoert, aangezien de keuze van labo vrij is. De gegevens i.v.m. het gekozen labo moeten evenwel worden gevoegd bij de resultaten van de analyse die opgestuurd worden naar het Ministerie n.a.v. het jaarlijks proefverslag. Wanneer een beroep wordt gedaan op een andere labo, zal het Ministerie de resultaten meedelen aan het CODA teneinde deze studie te vergemakkelijken. De coördinaten van het CODA vindt u in bijlage 2.

3.2. ZAADCODITIONERING

De zaden van GG cichorei moeten worden geconditioneerd in verzegelde doosjes of proefbuisjes van een specifieke (door de verantwoordelijke voor de proef te bepalen) kleur, die duidelijk te onderscheiden is van de andere verpakkingen die niet-GG zaden bevatten. Op het etiket moet de volgende vermelding staan : >voor GGO proeven=, en ook een identificatienummer dat verwijst naar het begeleidend document bij de monsters . Dit document, dat onder verzegelde omslag wordt geplaatst om kwaad opzet te vermijden, moet bij de GG zaden worden gevoegd en de volgende gegevens vermelden : het transgene karakter van de zaden, het type proefneming, de code van het monster, het nummer van de kennisgeving en het ruw geschatte aantal zaden per verpakking.

Het transport moet met een afgedekt voertuig gebeuren. De houder is verantwoordelijk voor het transport tot het moment dat de uitvoerder de zaden in ontvangst neemt.

3.3. ZAAIMACHINE EN LEEGMAKEN VAN DE ZAAIMACHINE

Het vullen en het leegmaken van de zaaimachine moeten op het proefperceel gebeuren. De zaaimachine moet aangepast zijn om onmiddellijk na het zaaien tot het laatste zaadje te worden geleidigd in een geschikt en gesloten recipiënt. Indien de zaden van GG cichorei gemengd worden met andere zaden, zal het volledige mengsel als transgeen materiaal beschouwd worden en vernietigd worden zoals hieronder beschreven.

De zaaimachine wordt gereinigd op het proefveld. Dit betekent dat er geen enkel restantje van de GG zaden mag achterblijven in een of ander element van de machine.

3.4. BEHEER VAN DE ZAADRESTEN

Het resterende zaad moet :

- door verbranding vernietigd worden door een erkend orgaan
- achter slot en grendel bewaard worden bij de houder.

Met voorafgaande goedkeuring van de houder, mag de uitvoerder zaadoverschotten bewaren, enkel en alleen met het oog op later gebruik. In dit geval, worden deze overschotten achter slot en grendel bewaard en blijft de uitvoerder ervoor verantwoordelijk tot ze worden vernietigd. De houder wordt op voorhand op de hoogte gebracht van het gebruik ervan, alsook van het nagestreefde doel. De houder behoudt een beslissingsrecht over het later gebruik.

Indien de uitvoerder de overschotten niet bij hem thuis bewaart, moet hij deze teruggeven aan de houder, die een ontvangstbewijs moet tekenen. In een begeleidend document bij de zaden wordt de hoeveelheid GG cichoreizaad vermeld die aan de uitvoerder wordt geleverd alsook de hoeveelheid die door de uitvoerder aan de houder wordt teruggestuurd. De houder bewaart de GG zaden achter slot en grendel of laat ze verbranden.

Bij verbranding van de zaadoverschotten (punt 8.1), wordt een kopie van het vernietigingsattest, uitgereikt door de verbrandingsfirma en waarin het te verbranden afval, de hoeveelheid en de datum van ontvangst van het GG afval worden gespecificeerd, aan het Ministerie van Middenstand en Landbouw bezorgd samen met het activiteitenverslag (punt 10.1).

De houder is verantwoordelijk voor het transport en de vernietiging van de GG zaadoverschotten. Alle niet vernietigde restanten worden voorzien van een volledig ingevuld etiket (zie punt 3.2) en achter slot en grendel bewaard.

In het kader van rassenproeven, moet de hoeveelheid zaden gevraagd door de proefcentra verantwoord worden. De overschotten worden als hierboven beschouwd.

3.5. VERSPENEN/UITPLANTEN VAN ZAAILINGEN OP HET PROEFVELD

Wanneer gebruik wordt gemaakt van zaailingen die worden verspeend op het proefveld, worden alle niet gebruikte zaailingen door verbranding vernietigd door een erkend orgaan (zie punt 8.3.2). Dit verspenen gebeurt manueel.

Bovendien moet het in het laboratorium gebruikte materiaal voor vitrocultuur vernietigd worden overeenkomstig de geldende reglementering (zie richtlijnen 90/219/EEG en 98/81/EG).

4. WERKZAAMHEDEN TIJDENS DE GROEIPERIODE

De planten blijven gedurende de volledige normale groeiperiode op het veld en worden verzorgd volgens de courante landbouwpraktijken, waarbij niettemin bijzondere aandacht wordt besteed aan de volgende specifieke taken.

4.1. UITDUNNINGSWERKZAAMHEDEN

Indien er planten uitgedund moeten worden, worden deze

* ofwel uitgetrokken en verwijderd, maar achtergelaten op het transgeen proefperceel tot ze volledig verdroogd zijn,

* ofwel van het perceel verwijderd in een gesloten verpakking. Dit transport gebeurt onder de verantwoordelijkheid van de uitvoerder en alle plantenresten moeten worden vernietigd (zie punt 8).

In ieder geval moeten alle nodige voorzorgsmaatregelen worden getroffen om het schieten , en bijgevolg het bloeien te verhinderen.

4.2. VERWIJDERING VAN UITLOPERS

*Definitie van **uitgelopen cichorei** in de zin van dit protocol :*
cichorei waarbij de zijdelingse scheuten duidelijk zichtbaar zijn op de stengels net voor het verschijnen van de eerste bloemknoppen tijdens het eerste teeltjaar

Gedurende de hele bloeiperiode, moeten alle uitlopers van de transgene proeven wekelijks worden gecontroleerd en dit vanaf het verschijnen van de eerste uitloper. Elke uitloper wordt onmiddellijk uitgetrokken en op het transgene proefveld achtergelaten tot hij volledig verdroogd is.

Alle uitlopers worden **uiterlijk** voor het openen van de eerste bloemknoppen vernietigd. Bovendien moeten alle mogelijke voorzorgsmaatregelen worden getroffen om een nieuwe bloei van de uitgerukte uitlopers te verhinderen. Bijgevolg moet de staat van uitdroging van de opgeschoten en uitgetrokken GG cichorei in het oog worden gehouden.

Voor proeven met als bedoeling het fenomeen van het opschieten van GG cichorei te onderzoeken geldt een uitzondering.

Teneinde veelvuldige trajecten naar de plaats van vernietiging te voorkomen in de loop van het proefjaar, mogen de uitgedunde planten, de opgeschoten cichorei...in afwachting van hun vernietiging opgeslagen worden in een gesloten container die opgesteld is in een voor het publiek niet toegankelijke plaats.

5. Vernietiging van cichorei die niet bestemd is om te worden gerooid voor de wortelproductie

5.1. Vernietiging van een aanpalend niet-transgeen proefperceel

Wanneer een transgene cichoreiproef en een proef met niet-transgene soorten van het genre *Cichorium* op eenzelfde proefveld zijn aangelegd en beide proeven door dezelfde firma worden geleid, mag de vernietiging van het niet-transgene proefperceel enkel gebeuren in aanwezigheid van de verantwoordelijke en/of de technicus belast met de transgene proeven op het proefveld (dit om iedere verwarring te vermijden)

5.2. Vernietiging van de cichorei op het proefveld

De GG cichorei die niet moet worden gerooid, zoals bijvoorbeeld die afkomstig van >efficiëntie=-proeven, wordt zo snel mogelijk na de laatste waarnemingen, **uiterlijk voor eind juni**, vernietigd. De GG cichorei wordt vermalen en in de grond ondergeploegd. In de mate van het mogelijk en voor zover het Ministerie van Landbouw zijn voorafgaande goedkeuring heeft verleend, wordt de cichorei vooraf (_+ 1 maand) besproeid met een door de houder/uitvoerder gekozen , systemisch totaal herbicide en op voorwaarde dat het Ministerie door middel van het logboek hiervan op de hoogte wordt gebracht. Deze behandeling met herbicide wordt herhaald in de loop van de twee volgende weken.

5.3. Verwijdering van de GG cichorei uit het perceel

In functie van de modaliteiten van het contract (punt 1.1) wordt de cichorei

- * ofwel vernietigd op het proefperceel door ze te verbranden en onder te ploegen in de bodem van het perceel,
- * ofwel manueel uitgetrokken, waarbij men er voor moet zorgen dat de cichoreiwortel volledig wordt verwijderd. De GG cichorei wordt per **afgedekte** container naar de plaats van vernietiging vervoerd (zie punt 8.3)

6. Rooien en transporteren van de cichorei naar het analysecentrum

6.1. Rooien van de niet-transgene aanpalende proefpercelen

Wanneer een transgene cichoreiproef en een niet-transgene proef van het genre *Cichorium* op eenzelfde proefveld zijn aangelegd en geleid worden door dezelfde firma, mag het rooien van de niet-transgene proef enkel gebeuren in aanwezigheid van de verantwoordelijke en/of de technicus belast met de transgene proeven op het proefveld (dit om iedere verwarring te vermijden).

6.2. Tijdstip van het rooien

De randen moeten aanwezig blijven tot het moment van het rooien van de GG cichorei. De percelen die geen enkel nut meer hebben voor de proef, moeten zo snel mogelijk vernietigd worden.

Indien percelen niet gerooid konden worden omwille van slechte weersomstandigheden of om een andere reden, moet de uitvoerder het Ministerie hiervan aangetekend op de hoogte brengen, met opgave van redenen. Hij moet er vooral op toezien dat er geen cichorei geleverd wordt aan de verwerkende industrie. Het rooien moet zo spoedig mogelijk gebeuren. Hij moet het Ministerie op de hoogte houden van de opvolging van dit perceel.

6.3. BEHANDELING VAN BLADEREN EN KOPPEN

In functie van de modaliteiten van het contract, worden de bladeren en koppen

- * ofwel fijn gehakseld bij het rooien en homogeen verspreid en ingewerkt in de grond van het transgene proefperceel,
- * ofwel van het veld verwijderd en vernietigd zoals beschreven in punt 8.3.

In geen geval mogen deze bladeren en knoppen als diervoeding gebruikt worden

6.4. DE TE ANALYSEREN CICHOREI

De te analyseren GG cichorei moet verpakt worden in zakken die duidelijk verschillend zijn van de zakken die niet-GG cichorei bevatten, ondermeer door een identificatieklever die op en in de zak wordt aangebracht en door een duidelijk zichtbare kleurenband of zakken van een andere kleur. De zakken worden gescheiden naar het laboratorium vervoerd voor analyse.

In België kunnen de chemische en biochemische analyses (bijv. suikergehalte) worden uitgevoerd door de houder of door het CLO (bijlage 2) indien de houder niet over een eigen labo beschikt. De andere analyses kunnen door andere laboratoria worden uitgevoerd. De coördinaten van de laboratoria die de verschillende soorten analyses uitvoeren worden vermeld in het logboek.

Net zoals bij de analyses uitgevoerd in België, moeten de analyses uitgevoerd in het buitenland gebeuren onder de verantwoordelijkheid van de houder die de geldende reglementering in het betrokken land moet respecteren.

6.5. BEMONSTERING VAN GG CICHOREI

Elke bemonstering van GG cichorei moet van een correct etiket worden voorzien. Bovendien moeten alle bemonsteringen van GG cichorei en het vervoer ervan buiten het proefperceel in het logboek vermeld worden. Ze gebeuren onder de verantwoordelijkheid van de uitvoerder.

Bij rassenproeven gebeuren de bemonsteringen, het vervoer en het analyseren ervan onder de verantwoordelijkheid van de uitvoerder.

7. ANALYSE VAN GG CICHOREI

7.1. HERGEBRUIK VAN DE ZAKKEN

De lege zakken die GG cichorei hebben bevat mogen enkel hergebruikt worden voor proeven met GG cichorei. Ze moeten op het einde van de rooicampagne grondig gereinigd worden, zodat alle restanten van wortels, koppen en bladeren verwijderd zijn.

7.2. BEHANDELING VAN DE GG CICHOREI

De GG cichorei moet **in een afzonderlijke ontvangstinstallatie, die enkel dient voor GG cichorei**, behandeld worden. Na het wegen en het wassen van de cichorei en na de raspelstaalname, moeten alle resten van die cichorei in een aparte **afgedekte** container, die niet met andere containers verward kan worden, uitgestort worden. Na de analyse moet de Aontvangstinstallatie@ grondig gereinigd worden zodat alle restanten van wortels, koppen en bladeren verwijderd zijn. Daarna wordt deze container naar de vernietigingsplaats gebracht.

<h2>8. Vernietiging van de GG cichorei en ander afval</h2>

8.1. Vernietiging van de zaad- en plantoverschotten

Alle niet bewaarde zaad-en plantoverschotten worden vernietigd door verbranding door een erkende firma. De vernietigingsdata worden vooraf door de houder/uitvoerder kenbaar gemaakt aan het Ministerie.

8.2. Vernietiging van het raspel en het extract na analyse

Na analyse moet het in het laboratorium gebruikte raspel volgens de geldende wetgeving worden verbrand, rekening houdend met het loodgehalte, het aluminiumsulfaatgehalte,...Hetzelfde geldt voor het GG cichorei-extract dat bekomen is na analyse

8.3. Vernietiging van de cichoreiresten na analyse

De verantwoordelijkheid voor de vernietiging van de cichoreiresten (met inbegrip van de bladeren en de koppen) na analyse ligt bij de uitvoerder. Hij heeft hiervoor de keuze uit de volgende mogelijkheden :

- 1) storten,
- 2) verbranden,
- 3) verspreiden op het transgene proefveld en onderploegen,
- 4) composteren.

8.3.1. Storten

Het storten van de cichorei moet gebeuren volgens de door de wet opgelegde modaliteiten, na hiervoor een aanvraag te hebben ingediend bij de bevoegde autoriteiten. Van de verantwoordelijke van de stortplaats wordt een attest geëist, waaruit blijkt dat die cichorei spoedig zal afgedekt worden, zodat opschieten en zaadvorming vermeden worden. Hiertoe moet de GG cichorei voor het storten geraspt worden. Het beheer en het uitvoeren van het storten komt ten laste van de houder, maar mag ook worden toevertrouwd aan het analysecentrum. De aanwezigheid van de verantwoordelijke en/of de technicus belast met de GG cichoreiproef is verplicht tijdens het transport naar de vernietigingsplaats. Het Ministerie van Middenstand en Landbouw moet op de hoogte worden gebracht van de data en de plaatsen van vernietiging, overeenkomstig punt 2.3.

8.3.2. Verbranden

Het verbranden gebeurt door een erkende firma die een attest van afvalvernietiging aflevert, met vermelding van het verbrande volume. Het transport gebeurt per afgedekte container en de aanwezigheid van de verantwoordelijke en/of de technicus belast met de GG cichoreiproeven en/of de houder is vereist. Net zoals bij het storten komt het beheer en het uitvoeren van de verbranding ten laste van de houder, maar mag ook worden toevertrouwd aan het analysecentrum. Het Ministerie van Middenstand en Landbouw moet op de hoogte worden gebracht van de data en de plaatsen van vernietiging, overeenkomstig punt 2.3.

8.3.3. Verspreiden en onderploegen van de cichoreirestanten in de grond van het transgene proefperceel

De vernietiging door onderploeging van de GG cichoreirestanten is alleen mogelijk op het eigen bedrijf van de uitvoerder of op het transgene proefperceel.

Deze vernietiging dient te gebeuren onmiddellijk na het rooien van de GG cichorei, door homogene verspreiding en onderploeging. Indien de rooicampagne niet ten einde is, dienen de cichoreiresten ofwel rechtstreeks op het veld verspreid te worden, ofwel opgeslagen in een privé-eigendom dat ontoegankelijk is bij afwezigheid van de uitvoerder.

De verspreider moet achteraf gereinigd worden. De aanwezigheid van de verantwoordelijke en/of de technicus belast met de proef is verplicht.

Het Ministerie van middenstand en Landbouw moet op de hoogte worden gebracht van de data en de plaatsen van vernietiging, overeenkomstig punt 2.3.

8.3.4. Compostering

Het composteren van de vooraf geraspte wortels gebeurt in één keer. De rasp moet na gebruik op een correcte manier worden gereinigd. Het composteren gebeurt in een betonnen silo die opgesteld is in een gesloten ruimte. De compost mag enkel gebruikt worden op de gronden van de houder en mag geenszins verkocht worden aan een composteringsfirma.

Het Ministerie van Middenstand en Landbouw moet op de hoogte worden gebracht van de data en de plaatsen van vernietiging, overeenkomstig punt 2.3.

Voor de rassenproeven moeten de houder en de uitvoerder bij het opstellen van het contract tussen beiden partijen onderling beslissen over de wijze van vernietiging van de cichorei. Het totale proefveld zal beschouwd worden als zijnde genetisch gemodificeerd en als dusdanig vernietigd worden.

9. OPVOLGING VAN DE PROEFVELDEN

9.1. BEMONSTERING VAN DE GROND

Deze bodembemonstering is facultatief. Een moleculaire analyse van de grond van de GG proefpercelen kan worden uitgevoerd. In dit geval worden de resultaten gevoegd bij het jaarlijks activiteitenverslag. Deze analyse is ten laste van de houder.

9.2. OPVOLGING VAN DE UITLOPERS OP HET PROEFVELD

Er zijn twee soorten opvolgingsmaatregelen, met name :

(1) het gelijkstellen van de grond van het proefperceel met een volledige braaklegging met grondbewerking gedurende een kalenderjaar en dit vanaf de vernietiging/het rooien van de cichoreiwortels.

Er wordt geen enkel teelt aangeplant op het proefperceel gedurende één jaar, te rekenen vanaf de vernietiging/het rooien van de GG cichoreiwortels. Tijdens dit opvolgingsjaar mag geen diepploeging of grondbewerking worden uitgevoerd die het ingraven van de zaden zou kunnen veroorzaken.

Daarentegen zal de grond herhaaldelijk oppervlakkig bewerkt worden zoals bij een valse inzaai gedurende het ganse jaar. De aldus bekomen uitlopers moeten mechanisch en chemisch worden vernietigd voor ze stadium 15 van de BBCH schaal van de fenologische ontwikkelingsstadia van de biet, Meier *et al*, 1993 (bijlage 3) bereikt hebben. Voor de chemische vernietiging wordt een totaal systemisch herbicide gebruikt.

Na dit opvolgingsjaar, zijn alle teelten toegestaan, met uitzondering van de soorten van het genre *Cichorium*.

(2) Gedurende twee jaar opvolgen door het aanplanten van een graangewas na de vernietiging/het rooien (jaar n) van de GG cichoreiwortels. De aanplanting van dit graangewas (n + 1) moet verplicht worden voorafgegaan door een omploeging. Een erkend selectief herbicide tegen dicotylen wordt gebruikt tijdens het telen en een volledig werkend niet-remanent herbicide na het rooien. Het tweede jaar (n + 2) zijn alle teelten toegestaan na een nieuwe omploeging, met uitzondering van de soorten van het genre *Cichorium*.

De uitlopers die resistent zouden zijn aan de herbicides moeten onmiddellijk worden uitgetrokken en van het proefperceel verwijderd om ze te laten verdrogen. Indien er zaadvorming is opgetreden, moeten ze hermetisch ingepakt en verbrand worden. Indien er, ondanks het gebruik van de twee herbicides, toch weer uitlopers verschijnen bij de eerstvolgende teelt, is het gebruik van een fyto-sanitair product tijdens het tweede jaar nuttig.

Wanneer men na het tweede opvolgingsjaar (n + 2) nog uitlopers aantreft, wordt de opvolging met een bijkomend jaar verlengd.

De keuze van de wijze van opvolging ((1) of (2)) ligt bij de houder/uitvoerder, behoudens gemotiveerd advies van de Raad voor Bioveiligheid en/of het Ministerie van Middenstand en Landbouw , alsook een ongunstige controle voor één van beide opvolgingswijzen.

9.3. VERANTWOORDELIJKHEID VOOR TOEZICHT OP DE PROEFVELDEN

De verantwoordelijkheid voor het toezicht op het door de uitvoerder aangelegde proefveld berust bij hemzelf gedurende het jaar van de proefneming. Het jaar (de jaren) volgend op de proef, wordt het toezicht uitgeoefend door de houder.

In het kader van rassenproeven, wordt het toezicht uitgeoefend door de uitvoerder. Voor deze taak wordt hij vergoed door de houder. Dit alles wordt vastgelegd in het onderling bindend contract tussen de houder en de uitvoerder. Deze verantwoordelijkheid kan gewijzigd worden bij het opmaken van de contracten. In ieder geval moet ze duidelijk in die documenten worden vermeld.

10. ACTIVITEITEN- EN OPVOLGINGSVERSLAGEN

10.1. ACTIVITEITENVERSLAG

Op het einde van het teeltseizoen moet een door de houder opgesteld activiteitenverslag aan de bevoegde overheid overhandigd worden volgens de door deze laatste vooropgestelde richtlijnen. Dit verslag wordt uiterlijk op 31/12/2002 voorgelegd, behalve in geval van een afwijking. Dit verslag moet tenminste de volgende gegevens bevatten :

- ligging en tijdstip van de verspreiding,
- precieze aard van de effectief gebruikte transformanten,
- effectieve oppervlakte van de verschillende percelen en aantal gebruikte sites,
- het doel/de doelstellingen van de proef,
- de frequentie en de aard van de waarnemingen op de percelen (zaadvorming, uitlopers...),
- de maatregelen genomen ter vermindering van de verspreiding van transgeen biologisch materiaal buiten de proefpercelen,
- de methode gebruikt voor het vernietigen van de oogst en de doeltreffendheid hiervan (kopie van het vernietigingsattest),
- de resultaten van de moleculaire analyses van de grond van de percelen en de coördinaten van het analyselaboratorium,
- de resultaten bekomen bij de verschillende proeven,
- de geplande opvolging van de proefpercelen (in functie van het soort opvolging)
 - de verschillende punten besproken in het bovenstaande >Protocol transgene cichorei= (logboek),
- het aantal geplande proeven en de voorziene oppervlakte voor het volgend jaar (indien de proeven hernieuwd worden).

Dit activiteitenverslag moet door de houder worden opgemaakt, behalve voor de rassenproeven waarbij het de uitvoerder is die het verslag dient op te maken.

10.2. OPVOLGINGSVERSLAG

Op het einde van het opvolgingsjaar bij braaklegging of op het einde van elk opvolgingsjaar bij aanplanting van een graangewas, moet er eveneens een verslag worden voorgelegd. Hierin wordt het volgende vermeld :

- de data van de bezoeken aan het proefveld en de gedane waarnemingen,
- de uitgevoerde werkzaamheden én de data van uitvoering,
- de gebruikte totale systemische herbicides en hun dosis,

- de teelt aangeplant op het einde van dit opvolgingsjaar,...

Dit opvolgingsverslag wordt opgemaakt door de houder, behalve voor de rassenproeven waarbij het de uitvoerder is die het verslag dient op te maken.

TER HERINNERING : de verschillende kopieën van de contracten moeten aan het Ministerie worden bezorgd voor het aanleggen van de proeven. De verantwoordelijkheden van de diverse partijen mogen erin worden gewijzigd maar moeten expliciet worden vermeld.

11. AFWIJKINGEN VAN HET PROTOCOL

De afwijkingen moeten zo spoedig worden meegedeeld en aangetekend worden bevestigd aan het Ministerie van Middenstand en Landbouw en aan de houder van de toelating.

Deze afwijkingen kunnen bijvoorbeeld een vergissing tijdens het rooien , een te laat ingediend activiteitenverslag,....zijn.

BIJLAGE 1

Hierna vindt u de coördinaten van de zoneverantwoordelijken van de buitendiensten :

Voor zone 1 (Provincies West- en Oost-Vlaanderen) :

De heer Cobbaert	Tel : 09 235 25 11 (45)
Administratief Centrum Ter Plaeten	Fax : 09 235 27 64
Sint-Lievenslaan 33 A	
9000 Gent	

Voor zone 2 (Provincies Antwerpen, Limburg en Vlaams Brabant):

De heer De Bruyn	Tel : 02 769 23 35
CODA - Campus Tervuren	Fax : 02 769 23 37
Leuvensesteenweg 17	
3080 Tervuren	

Voor zone 3 (Provincies Henegouwen, Namen en Waals Brabant) :

De heer Fourez	Tel : 081 61 45 35
Chaussée de Namur 22	Fax : 081 61 29 15
5030 Gembloux	

Voor zone 4 (Provincies Luik en Luxemburg) :

De heer Marchal	Tel : 061 22 37 11
Departement dierlijke productie en landbouwuitlettingsystemen	Fax : 061 22 46 95
Rue de Serpont 100	
6800 Libramont-Chevigny	

De heer Hamelryckx	Tel : 04 230 30 52
Bld de la Sauvenière 73	Fax : 04 220 00 39
4000 Luik	

BIJLAGE 2

CODA - Departement biotechnologie en organische analyse

De heer Pussemier L.

Campus Agrochemie

Leuvensesteenweg 17

3080 Tervuren

Tel : 02 769 22 47

Fax : 02 769 23 05

CLO - Departement fytotechnie en ecofysiologie

Burg; van Gansberghelaan 109

9820 Merelbeke

Tel : 09 272 26 87

Fax : 09 272 27 01

Een overzicht van de **zaai- en vernietigings-/oogstdata** van de transgene en niet-transgene proeven aangelegd op eenzelfde proefveld moet aan de Inspectie-Generaal Grondstoffen en Verwerkte Producten worden bezorgd :

* hetzij per brief aan het volgende adres :

Ministerie van Landbouw

WTC 3

DG 4 (8ste verdieping)

Simon Bolivarlaan 30

1000 Brussel

* hetzij per fax op het volgende nummer : 02 208 38 66

* hetzij per e-mail via het volgende adres : sylvie.mestdagh@cmlag.fgov.be

BIJLAGE 3

BBCH schaal van de fenologische stadia van de biet (*Beta vulgaris* L.ssp.*Vulgaris*) Meier e.a., 1993

CODE	DEFINITIE
Stadium 0 : kiemen/ontwikkeling van de jonge zaailing	
00	droge zaadkorrel
01	begin van de absorptie : het zaad begint water op te slaan
02	-
03	totale absorptie (de zaadvliezen barsten)
04	-
05	de wortelkiem ontspruit uit het zaad
06	-
07	de jonge scheut komt uit
08	-
09	opkomst : de jonge scheut breekt door de oppervlakte
stadium 1 : ontwikkeling van de bladeren (jeugdig stadium)	
10	de zaadlobben zijn horizontaal uitgestrekt, het eerste blad is zichtbaar (grootte van een speldenkop)
11	het eerste paar bladeren is zichtbaar : niet gespreid en zo groot als een erwt
12	2 bladeren (eerste paar) gespreid
13	-

14	4 bladeren (twee paar) gespreid
15	5 bladeren gespreid
1.	En zo verder
19	9 of meer bladeren gespreid (die 10 à 15 % van de rijenafstand bedekken)

stadium 3 : groei van de rozet (teelt bedekt de bodem)

30	-
31	begin van bedekking van de rijenafstand : 10 % van de planten van de aanpalende rijen raken elkaar
32	20 % van de planten van de aanpalende rijen raken elkaar
33	30 % van de planten van de aanpalende rijen raken elkaar
34	40 % van de planten van de aanpalende rijen raken elkaar
35	50 % van de planten van de aanpalende rijen raken elkaar
36	60 % van de planten van de aanpalende rijen raken elkaar
37	70 % van de planten van de aanpalende rijen raken elkaar
38	80 % van de planten van de aanpalende rijen raken elkaar
39	sluiten van de rijen : ongeveer 90 % van de planten van de aanpalende rijen raken elkaar

stadium 4 : ontwikkeling van de vegetatieve rooidelen - de bietwortel

40	-
41	-
42	-
43	-

44	-
45	-
46	-
47	-
48	-
49	de beetwortel bereikt zijn rooigrootte

stadium 5 : verschijnen van de bloeiwijze (tweede jaar)

50	-
51	begin van de lengtegroei van de hoofdstengel
52	de hoofdstengel bereikt een lengte van 20 cm
53	op de hoofdstengel zijn de hechtpunten van de zijscheuten zichtbaar
54	de zijscheuten zijn duidelijk zichtbaar op de hoofdstengel
55	de eerste bloemknoppen zijn zichtbaar op de zijscheuten
56	-
57	-
59	de eerste schutbladeren zijn zichtbaar, de bloemknoppen zijn nog steeds gesloten

stadium 6 : de bloei

60	de eerste bloemen zijn open
61	begin van de bloei : 10 % van de bloemen zijn open
62	20 % van de bloemen zijn open

63	30 % van de bloemen zijn open
64	40 % van de bloemen zijn open
65	volle bloei : 50 % van de bloemen zijn open
66	-
67	de bloeiperiode loopt ten einde : 70 % van de bloemen zijn open of verdord
68	-
69	einde van de bloei : alle bloemen zijn verdord, de vrucht wordt zichtbaar

stadium 7 : ontwikkeling van de vrucht

70	-
71	begin van de ontwikkeling van de vruchten : de dopvruchten zijn zichtbaar
72	-
73	-
74	-
75	groene vruchtwand : de vrucht is nog moduleerbaar, het perisperm is melkachtig en de zaadvliezen zijn beige
76	-
77	-
78	-
79-	

stadium 8 : rijping

80	-
81	begin van de rijping : de vruchtwand is groen tot bruin, de zaadvliezen zijn lichtbruin
82	-
83	-
84	-
85	de vruchtwand is lichtbruin, de zaadvliezen zijn bruin tot roodachtig
86	-
87	de vruchtwand is hard, de zaadvliezen zijn donkerbruin
88	-
89	volledige rijping : de zaadvliezen hebben de uiteindelijke kleur (specifiek voor elke soort en ras), het perisperm is hard

stadium 9 : veroudering

90	-
91	begin van de verkleuring van de bladeren
92	-
93	de meeste bladeren zijn geelachtig
94	-
95	50 % van de bladeren is bruinachtig
96	-

97	de bladeren zijn dood
98	-
99	product na het rooien